

Wioletta A. Piegzik
Uniwersytet Szczeciński
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6552-6236>
e-mail : wioletta.piegzik@usz.edu.pl

Intuicja językowa i jej funkcja oceniająca: na przykładzie języka francuskiego jako obcego

Evaluating function of language intuition: on the example of French as a foreign language

Abstrakt

W artykule omówiono wybrane cechy intuicji językowej, rozumianej jako wiedza niejawna lub zdolność umysłowa, która pozwala użytkownikom języka na szybkie i zdecydowane wydawanie ocen, zwłaszcza gdy proszeni są o ocenę poprawności gramatycznej zdań. Artykuł prezentuje badanie pilotażowe przeprowadzone w grupie studentów uczących się języka francuskiego jako obcego na poziomie A2. Analiza wskazuje, że wszyscy badani, niezależnie od poziomu zaawansowania językowego, posługują się intuicją językową. Uzyskane wyniki pozwalają sformułować wnioski, że osoby uczące się na poziomie A2, dzięki swej intuicji, poprawnie oceniają gramatyczność zdań, które charakteryzują się regularną i prostą składnią oraz wysoką frekwencyjnością użycia. Uczący się rzadziej poprawnie oceniają poprawność tych zdań, w których zastosowano więcej niż jedną regułę gramatyczną.

Słowa kluczowe: intuicja językowa, ocenianie, nieświadome przetwarzanie informacji, wiedza niejawna, biegłość językowa

Abstract

This paper discusses some of the qualities and weaknesses of language intuition, understood as tacit knowledge or mental ability, that allows language users to make judgements quickly and decisively, especially when they have to evaluate grammaticality/ungrammaticality of sentences. In the paper, we present a pilot research conducted in a group of students of French as a foreign language at A2 level. The study shows that every language user, regardless of her/his level of mastery, uses linguistic intuition. The study also shows that users' intuition at the A2 level help best when the learners deal with regular forms and forms with high frequency of use. However, when the learner has to apply more than one rule in the same sentence, following intuition might be less reliable.

Key words: language intuition, evaluation, unconscious information process, tacit knowledge, language proficiency

1. Wprowadzenie

Proces przetwarzania informacji językowych, w tym przede wszystkim rozumienie dyskursu, generowanie sensu czy też szybkie podejmowanie decyzji językowych, interesuje badaczy wielu dziedzin, w tym badaczy języka. Naukowcy wymieniając nadrzędne dyspozycje mentalne, dzięki którym przetwarzanie informacji może mieć miejsce, wskazują przede wszystkim na pamięć roboczą (przetwarzanie informacji), pamięć bezpośrednią (przechowywanie informacji), pamięć długotrwałą, inteligencję i uwagę. Do ważnej roli urastają także świadomość rozumiana jako stan umysłu, który pozwala na kontrolę działań językowych, autokontrolę, intencjonalne formułowanie celów i powiększanie wiedzy eksplicytnej oraz intuicja zapewniająca nieświadome przetwarzanie i zdobywanie wiedzy określanej jako implicytna oraz związane z nią ściśle czynności językowe wykonywane automatycznie, tj. bez kontroli świadomej uwagi. Pomimo jednak panującej wśród badaczy zgody odnoszącej się do roli działań intuicyjnych w uczeniu się języka i komunikowaniu oraz zgody dotyczącej tego, że umysły uczących się osób przetwarzają olbrzymie ilości informacji poza świadomością, zagadnienie przetwarzania intuicyjnego nie doczekało się (przynajmniej jak do tej pory) tak licznych badań i opracowań jak przetwarzanie świadome i studia nad świadomością językową. Tymczasem intuicyjne uczenie się języka, jak również intuicyjne użycie języka dotyczy nie tylko dzieci, ale każdej dorosłej osoby, której stale aktywny umysł przetwarza i włącza do zasobów pamięci utajonej (proceduralnej) docierające do niego poprzez różne kanały informacje, co David G. Myers (2004: 53) określa jako „myślenie oszczędnościowe”, ponieważ wymaga tylko jednej czwartej wysiłku wkładanego w myślenie świadome.

Niniejsza praca ma na celu przedstawienie sposobu, w jaki działa intuicja językowa, która włączając się do procesu przetwarzania informacji, pozwala użytkownikowi na sprawne, często poprawne i nieobciążające systemu poznawczego zachowania językowe. Przedstawionym w pracy zachowaniem językowym jest ocenianie, czyli orzekanie o poprawności gramatycznej i/lub sensowności zbudowanych już wypowiedzi językowych. Wybór zachowania językowego, jakim jest ocenianie wypowiedzi, wydaje się w sposób szczególny oddawać naturę działania intuicji, bowiem podczas formułowania oceny włącza się ona spontanicznie jako pierwsza i podsuwa swoją natychmiastową i pozaanalityczną opinię. W praktyce intuicyjna ocena może zostać przyjęta bez przeprowadzania świadomego uzasadniania lub też może zostać poddana świadomej weryfikacji.

W pierwszej części artykułu przedstawiona zostanie intuicja w ujęciu psychologii, językoznawstwa oraz glottodydaktyki. Celem tej części będzie

poszukiwanie istoty intuicji w ogóle i intuicji językowej w szczególności, jak również wyłonienie sposobów jej działania. Każda wymieniona dziedzina wiedzy wnosi bowiem swój własny wkład w badane zagadnienie. Druga część stanowić będzie opis przeprowadzonego badania nad intuicją językową oraz jej funkcją oceniającą w grupie studentów uczących się języka francuskiego jako obcego. Na koniec zostaną sformułowane wnioski.

2. Intuicja w psychologii

Psychologowie (Myers 2004; Gigerenzer 2007; Kahneman 2011) zgodni są co do tego, że istnieją dwa równoległe systemy przetwarzania informacji. Przetwarzanie intuicyjne, które przebiega w nieświadomości i poza kontrolą osoby oraz przetwarzanie świadome, którym osoba może dowolnie kierować. Przetwarzanie intuicyjne dostarcza wiedzy ukrytej (ang. *tacit knowlegde*), która daje odpowiedź na pojawiający się problem, lecz bez możliwości jej werbalizowania, przetwarzanie świadome zaś dostarcza wiedzy eksplicytnej, z której osoba zdaje sobie sprawę (jest jej świadoma) i którą może werbalizować.

Daniel Kahneman (2011: 31–43) mówi o dwóch naprzemiennie funkcjonujących systemach: Systemie 1 – szybkim i Systemie 2 – wolnym. System 1 jest oparty na intuicji, działa w sposób spontaniczny i automatyczny. Nie wymaga on wysiłku lub odbywa się kosztem niewielkiego zmęczenia intelektualnego. Jego działanie jest mimowolne i osoba nie ma przy nim poczucia świadomej kontroli. Konstruuje on oceny, osady, wrażenia i emocje, które stają się źródłem przekonań i prowadzą do podejmowania konkretnych działań. System 2 oparty jest na świadomej kontroli, uporządkowanym, tj. linearnym wykonywaniu poszczególnych operacji intelektualnych, które prowadzą do wywiedzionych i racjonalnych wniosków. Kahneman zauważa, że o ile najczęściej osoby utożsamiają się z Systemem świadomym, czyli „ja” decydującym, racjonalnym i kontrolującym, to jednak znaczna część informacji przetwarzana jest przez intuicję, podobnie jak większość codziennych decyzji podejmowana jest poza świadomą kontrolą. System intuicyjny, zdaniem Kahnemana, ma olbrzymie znaczenie dla przetwarzania informacji, ponieważ sprawnie i skutecznie radzi sobie z myśleniem skojarzeniowym, metaforycznym lub przyczynowym. Nie jest on jednak uniwersalny i nie zawsze może działać samodzielnie, tj. autonomicznie. Istnieją zadania, które przeznaczone są praktycznie wyłącznie dla Systemu 2 oraz zadania, z którymi System 1 nie radzi sobie samodzielnie. Badacz podaje jako przykład myślenie statystyczne, które wymaga wzięcia pod uwagę wielu danych równocześnie i utrzymania w pamięci wielu idei naraz oraz łatwe uleganie tzw. złudzeniom optycznym.

System 1 swoją szybkość i sprawność działania zawdzięcza głównie skojarzeniom, czyli łączeniu tego, co osoba już wie, przy jednoczesnym dążeniu do spójności. Oznacza to np., że osoba widząc lub słysząc słowa *croissant* i *France*, automatycznie aktywuje pamięć skojarzeniową, czego efektem są pojawiające się w umyśle idee takie jak np. francuskie śniadanie, zapach pieczywa, które pociągają za sobą kolejne, „powodując narastającą kaskadę aktywności mózgowej” (Kahneman 2011: 71). System intuicyjny jest więc, zdaniem amerykańskiego badacza, wielką maszyną skojarzeniową, która działa automatycznie i łączy poza kontrolą słowa, gesty lub inne obrazy odnosząc się do fundamentalnych zasad takich jak np.: przyczyna–skutek, podobieństwo, zbieżność miejsca i czasu. Mechanizm skojarzeniowy pozwala również na szybkie decyzje i działania językowe, czego przykładem może być antycypowanie, czyli przewidywanie kolejnych elementów pod wpływem tych, które osoba postrzega. Jeśli np. użytkownik języka widzi/słyszy słowo *un mail* spontanicznie tworzy w umyśle kolokacje z nim związane, które ma zmagazynowane w pamięci skojarzeniowej.

Intuicyjne skojarzenia nie zawsze jednak, zdaniem Kahnemana, są trafne, ponieważ System 1 ma tendencję do uproszczeń i pośpiesznego działania. Zdarza się, iż intuicja, ulegając uproszczeniom, wpada w sidła łatwych skojarzeń. Kahneman mówi o uproszczonych heurystykach lub błędach poznawczych. Jedną z nich jest heurystyka dostępności, czyli sposób wnioskowania oparty na łatwości kojarzenia, który najprościej można określić jako „pierwsza myśl najlepsza”. Heurystyka ta polega na podejmowaniu decyzji lub wyrażaniu ocen na podstawie łatwości pamięciowego przywołania. To, co przychodzi osobie na myśl jako pierwsze, uznane jest przez nią jako poprawne. Widząc np. w menu nazwę *œufs à la mayonnaise*, osoba natychmiast odczytuje nazwę przystawki poprawnie, mimo że nigdy nie spotkała słowa *mayonnaise* w języku francuskim lub też czytając *compotte* kojarzy nazwę z kompotem, tym razem jednak chybi, gdyż jest to tzw. fałszywy przyjaciel. Drugą „drogą na skróty” jest heurystyka reprezentatywności polegająca na przypisywaniu danego obiektu do danej kategorii na podstawie jednej lub kilku cech charakterystycznych dla tej kategorii. W heurystyce tej priorytetowa jest typowość, powszechność lub podobieństwo do jakiegoś znanego modelu. Jeśli np. osoba zna odmianę czasownika *prendre*, stosując tę heurystykę, będzie mogła spontanicznie posługiwać się czasownikiem *apprendre*.

O ile Kahneman bada w powyższych heurystykach błędy i słabość intuicji, to Gerd Gigerenzer – niemiecki psycholog i badacz procesów decyzyjnych – twierdzi (co może pierwotnie zakrawać na paradoks), że „dysponowanie większą ilością informacji, a nawet dłuższe zastanawianie się nie zapewnijają

lepszych rezultatów – mniej może oznaczać więcej” (Gigerenzer 2007: 21)¹. Gigerenzer dowodzi tej tezy, wskazując na wyniki licznych eksperymentów, podczas których dano respondentom więcej danych i/lub więcej czasu do namysłu. Obecność jednego lub obu parametrów nie przełożyła się na lepsze wyniki lub bardziej satysfakcjonujące wybory od tych, które dokonały osoby dysponujące bardzo ograniczonym czasem i zredukowanymi informacjami. Badacz wykazuje w ten sposób, że w porównaniu z intuicją klasyczne rozumowanie przynosi gorsze wyniki, a intuicję określa jako nieświadomą inteligencję. Intuicja, jego zdaniem, dostarcza przeczuć, osądów lub ocen, które „pojawiają się nagle” w polu świadomości, a które wypływają z nieświadomych przyczyn i nieodparcie skłaniają osobę do działania. Taka triadyczna charakterystyka (spontaniczność, nieświadomość, nieodpartość) oznacza, że nad intuicją trudno sprawować jakąkolwiek kontrolę, lecz jednocześnie trudno zignorować podsuwane przez nią przeczucie.

Gigerenzer, wyjaśniając skuteczne działanie intuicji, wskazuje (w przeciwieństwie do Kahnemana) na pozytywną rolę heurystyk. Najistotniejsza jest, jego zdaniem, heurystyka rozpoznawania. Polega ona na tym, że mając podjąć szybką decyzję (np. szybko ocenić poprawność gramatyczną lub sensowność zdania) i dysponując danymi znanymi oraz nieznanymi, umysł podąża za tym, co znajduje się w jego pamięci i co rozpoznaje jako informację, z którą zetknął się wcześniej. W przetwarzaniu intuicyjnym nie ma bilansowania „za i przeciw”, które jest czasochłonne oraz pochłania uwagę, lecz oparcie się na znanym i ignorowanie nieznanego. Taka strategia jest, według Gigerenzer, nieunikniona i konieczna, ponieważ dokonujemy codziennie mnóstwo wyborów i ocen, zaś praktycznie nigdy nie dysponujemy pełną wiedzą na dany temat. Intuicja pozwala zatem zachowywać się inteligentnie, wychodząc poza otrzymane informacje. Uwzględnia ona ponadto naturę naszego systemu poznawczego, który jest tak skonstruowany, że aby prawidłowo i wydajnie przetwarzać informacje, musi część danych usuwać, tj. zapominać, nie przeciążając tym samym pamięci oraz musi zaczynać „od niewielkich zadań, które chronią nas przed niebezpieczeństwami przetwarzania zbyt wielu informacji” (Gigerenzer 2007: 59).

Jak wynika z dotychczasowych analiz psychologicznych, intuicję w ogóle, a intuicję językową w szczególności cechują: jej nieświadomy charakter, szybkość działania, bezwysiłkowość, mimowolność, metaracjonalność rozumiana jako zdolność do logicznego wysuwania wniosków bez konieczności przeprowadzania linearnych analiz, choć także tendencyjność. W kolejnej

¹ Wszystkie tłumaczenia zawarte w artykule pochodzą od autorki.

części pracy zostaną przeanalizowane ujęcia językoznawcze. Celem jest dalsze pogłębianie charakterystyki intuicji i jej funkcji oceniającej.

3. Intuicja w językoznawstwie i glottodydaktyce

Pierwszym językoznawcą, który w sposób eksplicytny mówił o wiedzy intuicyjnej lub po prostu intuicji językowej oraz jej roli w nabywaniu i używaniu języka, był Noam Chomsky. W pracy *Language and mind* badacz zdefiniował intuicję jako „ukrytą, nieświadomą wiedzę użytkownika o gramatyce uniwersalnej, która pozwala mu na wyznaczenie regularnych struktur w oparciu o dostarczone przykłady i uwagi” (Chomsky 2006: 112). Intuicja dla Chomsky’ego jest tożsama z wiedzą niejawną, implicytną i nieświadomą. Użytkownik języka potrafi na jej podstawie poprawnie posługiwać się regułami gramatycznymi, lecz bez możliwości ich werbalizowania i wyjaśniania. Chomsky wielokrotnie wyjaśniając zagadnienie nabywania języka uciekał się do kategorii gramatyki uniwersalnej, którą umieścił w definicji intuicji językowej. Gramatyka uniwersalna byłaby zatem rodzajem genetycznego wyposażenia człowieka predysponowanego do używania języka lub inaczej mówiąc zdolnością kognitywną umożliwiającą odnoszenie się do tzw. uniwersaliów, czyli tych elementów, które wpisują się w ogólną teorię każdego języka. W teorii Chomsky’ego, gramatyka uniwersalna współwystępuje z gramatyką szczegółową², bowiem po wyodrębnieniu uniwersaliów, umysł rozpoznaje regularności morfologiczne, syntaktyczne, semantyczne i fonologiczne w języku, w którym dostarczane są mu przykłady. Andrzej Krzysztof Rogalski (2013: 7) zauważa, że gramatyka uniwersalna odgrywa rolę „punktu wyjścia”, czyli „wstępnej prespecyfikacji (*child’s initial prespecification*)” koniecznej do nabycia gramatyki konkretnego języka, w którym inni zwracają się do dziecka. Działania kognitywne, o których mowa, są nieświadome, a więc intuicyjne. Logiczne i tym samym uprawnione wydaje się zatem wnioskowanie, że skoro operacje mentalne pozwalające na nabywanie języka są intuicyjne, zdobyta za ich pośrednictwem wiedza językowa jest także intuicyjna. W *Zagadnieniach teorii składni* Chomsky pisał:

Oczywiście każdy użytkownik jakiegoś języka opanował i przyswoił sobie gramatykę generatywną, która wyraża jego wiedzę językową. Nie znaczy to bynajmniej, iż jest on świadomy reguł gramatycznych czy nawet że jego sądy o swej intuicyjnej znajomości języka są koniecznie trafne. (Chomsky 1982: 21)

² O współwystępowaniu obu gramatyk pisze także Valérie Derkx (2015: 199–205).

Według Chomsky'ego nieświadomie i intuicyjnie przyswojony, tj. zinterioryzowany system reguł języka tkwi w strukturach mentalnych jego użytkownika. System ten, czyli wiedza językowa, zdaniem badacza, jest intuicyjna, a dostęp do niej mocno ograniczony. O zinterioryzowanej wiedzy, którą Chomsky nazwał także kompetencją, można wnioskować jedynie podczas konkretnych działań językowych, czyli performancji. Wiedza językowa jest zatem ukryta, wykonania językowe natomiast są uchwytnie i empirycznie obserwowalne. Performancja nie jest oczywiście lustrzanym odbiciem kompetencji, ponieważ elementy takie jak np. emocje czy stres mogą zniekształcać obraz rzeczywistej kompetencji, niemniej jednak daje ona, przynajmniej w ograniczonym stopniu, możliwość dotarcia do wiedzy językowej. Chomsky twierdził, że badając język i poszukując uniwersalnych reguł, najlepszym źródłem danych są właśnie intuicje użytkowników języka na temat poprawności lub sensowności zbudowanych zdań. One to zresztą stały się najważniejszym narzędziem badawczym, za pomocą którego językoznawca wyjaśniał mechanizm działania języka i jego „twórcze” opanowanie przez rodzimych użytkowników, które „w normalnych warunkach jest nieświadome i nierefleksyjne” (Lyons 1998: 32).

Rozróżnienie gramatyki uniwersalnej, a wraz z nią kompetencji ogólnej (dotyczącej uniwersaliów językowych) i gramatyki szczegółowej oraz kompetencji szczegółowej (dotyczącej danego i konkretnego języka), wydaje się sugerować, zdaniem Valérie Derkx (2015: 204), możliwość analogicznego rozróżnienia w obszarze intuicji językowej. W związku z tym francuskojęzyczna badaczka postuluje istnienie intuicji uniwersalnej oraz intuicji danego, tj. konkretnego języka lub intuicji konkretnych języków (biorąc pod uwagę fakt, że każdy język poza uniwersaliami posiada także własną specyfikę). Ta pierwsza, na wzór kompetencji ogólnej i gramatyki uniwersalnej, byłaby wrodzona i stanowiłaby immanentną cechę umysłu ludzkiego przystosowanego biologicznie do mówienia. Ta druga zaś wiązałaby się obligatoryjnie z interakcjami językowymi i otoczeniem językowym, tj. konkretnymi osobami używającymi danego języka. Idąc dalej za Chomskim, Derkx stwierdza także, że intuicja językowa każdego członka danej wspólnoty językowej posiada cechy wspólne, lecz jednocześnie każdy użytkownik ma swoją indywidualną intuicję językową: nie ma bowiem dwóch użytkowników o dokładnie tej samej wiedzy językowej, wyczuciu stylu, bogactwie językowym, itp., co zresztą widoczne jest w konkretnych zachowaniach językowych poszczególnych użytkowników. Biorąc pod uwagę różnice indywidualne i odchodząc od modelu idealnego użytkownika, Derkx proponuje dla ścisłości prezentowanej przez siebie analizy wyróżnienie intuicji indywidualnej.

Znakomita większość językoznawców poruszających zagadnienie intuicji językowej wierna jest koncepcji przedstawionej przez Chomsky'ego. W większości opracowań odnaleźć można ślady gramatyki generatywnej, a wraz z nią takich pojęć, jak: gramatyka uniwersalna, wiedza/gramatyka zinterioryzowana, wiedza implicytna, ocenianie poprawności gramatycznej i sensowności (np. Dubois 2012: 257; Polański 2003: 261; Yaguello 1988: 78, 155).

Gramatyka generatywno-transformacyjna Chomsky'ego zainspirowała również naukowców innych dziedzin, w tym badaczy akwizycji języka obcego. Jednym z nich był Stephen Krashen (1982). Badacz w oparciu o wspomnianą dychotomię zaproponował używane do dziś rozróżnienie na nabywanie i uczenie się języka (ang. *acquisition vs learning*). Dla Krashena nabywanie jest procesem nieświadomym przebiegającym w naturalnym środowisku podobnie jak uczenie się języka ojczystego przez małe dziecko. Jego rezultatem jest nieświadoma wiedza językowa (kompetencja), która powstaje jako efekt ekspozycji uczącego się na zrozumiałe dane językowe (hipoteza zrozumiałego *inputu*), tj. dane, które w niewielkim stopniu wykraczają ponad to, co osoba wie/potrafi w danej chwili (*input+1*). Efektem ekspozycji na zrozumiały *input* jest wiedza implicytna, która pozwala na płynne i sprawne zachowania językowe. Badacz wyjaśniając proces nabywania języka i rozwoju wiedzy implicytnej używa określeń: zrozumiałe interakcje (ang. *meaningful interaction*), naturalna komunikacja, wymiana wypowiedzi skupiona na treści, a nie na formie. Uczenie się natomiast według Krashena stanowi proces świadomy, przebiegający w oparciu o eksplicytny przekaz reguł językowych, przekaz nauczyciela ukierunkowany głównie na formę i przebiegający w oparciu o formalne instrukcje. Wynikiem procesu nabywania jest więc wiedza implicytna, która jako jedyna, zdaniem Krashena, pozwala na płynne zachowania językowe, zaś efektem procesu uczenia się jest wiedza eksplicytna, umożliwiająca co najwyżej kontrolę nad podejmowanymi działaniami językowymi. Koncepcja Krashena wywołała wiele kontrowersji i stała się asumptem do dalszych badań. Celem pracy nie jest rozstrzygnięcie powyższej kwestii. W dobie zaawansowanej globalizacji, powszechności technologii informacji i komunikacji, a także obowiązku szkolnego trudno mówić wyłącznie o jednym z procesów, raczej o ich naprzemienności lub dominacji jednego z nich. Z tego względu zasadne wydaje się używanie terminu uczenie się-przyswajanie, ponieważ podkreśla on naprzemienność obu procesów i nie wprowadza wspomnianego rozgraniczenia.

W glottodydaktycznych badaniach nad rozwijaniem kompetencji językowej, w tym płynności językowej, związanej ściśle z podejmowaniem szybkich decyzji językowych i wypracowywanej podczas uczenia się-przyswajania J2, częściej stosuje się pojęcie wiedzy implicytnej niż intuicji językowej, mimo że

wiedzę tę określa się jako intuicyjną i nieświadomą, wskazując jednocześnie tym samym, że w jej budowaniu udział brała intuicja językowa (por. Gutiérrez 2012: 21; Esteki 2014: 1520). Brakuje więc zgodności, czy intuicja językowa jest typem wiedzy językowej, poznania (nabywania i/lub uczenia się) czy też dyspozycji poznawczej³. Jej wieloaspektowość z pewnością nie ułatwia poznania ani badań empirycznych. Wiele wyjaśniających treści wnoszących w tym zakresie stosowane w językoznawstwie oraz glottodydaktyce rozróżnienie na wiedzę eksplicytną i implicytną. Badania nad obydwoma typami wiedzy podzielić można zasadniczo na trzy grupy⁴:

- badania wykazujące, że wiedza eksplicytna może przekształcić się pod wpływem praktyki komunikacyjnej, a także licznych powtórek w wiedzę pozwalającą na szybkie działania językowe lub też odwrotnie – wiedza implicytna może stać się świadoma (np. E.N. Ellis 2005: 306);
- badania ukazujące, że wiedza eksplicytna oraz implicytna zlokalizowane są w odrębnych częściach mózgu, a w związku z tym wymagają odrębnych mechanizmów i przekształcenie wiedzy eksplicytniej w implicytną jest niemożliwe (np. Krashen 1982: 83; Paradis 1994: 397; Hulstijn 2002: 211);
- badania wskazujące, że wiedza eksplicytna wspiera rozwój wiedzy implicytnej, ponieważ (1) uwrażliwia osoby na docierające dane językowe (*input*) (o ile pozwala im na to ich własna dojrzałość intelektualna i tym samym świadomość językowa), (2) współuczestniczy podczas nabywania wiedzy implicytnej, czyniąc z nabywania proces bardziej wydajny i stabilizując relację pomiędzy formą a znaczeniem, (3) pozwala zbudować *output*, który następnie może funkcjonować już jako *input* i część wiedzy implicytnej (np. R. Ellis 2009: 22), (4) dostarcza potrzebnych informacji, kiedy zawodzi wiedza implicytna (np. N.C. Ellis 2005: 308).

O ile wśród badaczy brak jest konsensusu co do relacji pomiędzy wiedzą eksplicytną a implicytną, to z badań tych jednak wynikają inne istotne wnioski. Kwestią bezsporną jest uznanie wiedzy implicytnej (a więc intuicji językowej) za tę część kompetencji językowej, która odpowiedzialna jest bezpośrednio za biegłość, czyli jeden z głównych celów kształcenia językowego⁵.

³ Trudności w określeniu rodzaju najbliższego (*genus proximum*) dla intuicji w filozofii i epistemologii omawia szczegółowo Monika Walczak (2011: 13–143). Wydaje się zatem, że nauki o języku, jak również glottodydaktyka, nie rozstrzygnęły także kategorii najbliższej definiującej intuicję językową i borykają się one z tym samym co filozofia i epistemologia problemem natury ontycznej.

⁴ Podobne zestawienie proponuje Bahareh Esteki (2014: 1521), dostęp do pracy także w wersji elektronicznej: <<http://www.academypublication.com/issues/past/tpls/vol04/07/30.pdf>>, dostęp: 8.04.2019.

⁵ O roli intuicji i myślenia szybkiego w budowaniu kompetencji językowej w J2 pisze m.in. Weronika Wilczyńska (2014: 173).

Innymi kwestiami, co do których istnieje względna zgodność, jest charakterystyka wiedzy implicytnej, na którą składają się przede wszystkim⁶:

- wysoki poziom nieświadomości tej wiedzy: użycie reguły językowej najczęściej nie jest tożsame z możliwością jej werbalizowania,
- dostępność w czasie: użycie reguły językowej w konkretnej sytuacji jest natychmiastowe i przyczynia się do płynności wypowiedzi,
- wysokie ukierunkowanie uwagi na treść (ang. *meaning focus*) przy możliwości zachowania niewielkich jej zasobów do kontroli formy (ang. *form focus*), co wiąże się z proceduralnym charakterem tej wiedzy.

Badania językoznawcze oraz glottodydaktyczne upatrują w intuicji językowej przede wszystkim wiedzy językowej, tj. zinterioryzowanej gramatyki, która pozwala użytkownikowi na płynne zachowania komunikacyjne. Wśród cech opisujących intuicję znajdują się: nieświadomy charakter, szybkość działania, jak również cecha zupełnie nowa i charakterystyczna dla użycia języka, czyli zdolność ‘mentalnego obejmowania’ formy językowej, która staje się transparentna, ustępując miejsca treści.

4. Intuicja językowa i jej zdolność oceny poprawności gramatycznej wypowiedzi: badanie własne

4.1. Cel badania

Głównym celem prezentowanego badania pilotażowego⁷ było uchwycenie stopnia rozwoju intuicji językowej w zakresie oceniania poprawności gramatycznej u użytkowników języka, których kompetencja językowa i komunikacyjna są niepełne. Inaczej mówiąc, chodziło o badanie funkcji oceniającej, czyli tej funkcji, która jest przyporządkowana intuicji w literaturze językoznawczej i przez pryzmat której większość badaczy języka postrzega oraz definiuje intuicję. Utożsamianie intuicji ze zinterioryzowaną wiedzą językową pozwalającą m.in. na podejmowanie działań oceniających zakłada implicytnie, że korzystają z niej użytkownicy języka posiadający dużą biegłość i doświadczenie w języku. Takie ujęcie sugeruje ponadto, że tylko oni mogą sprawnie i poprawnie oceniać wypowiedzi pod względem ich poprawności gramatycznej oraz sensowności. Obserwując praktykę językową uczących

⁶ Szczegółowe zestawienie i omówienie cech wiedzy implicytnej przedstawia Rod Ellis (2009: 10–16).

⁷ Niniejsze badanie pilotażowe służyło do określenia przydatności narzędzi badawczych, jak również przyjętej metody badawczej do planowanego głównego badania nad rolą i miejscem intuicji w procesie uczenia się J2.

się J2, można jednak stwierdzić, że ta grupa użytkowników języka dokonuje także (i to nierzadko) szybkich decyzji językowych zarówno w zakresie produkcji językowej, jak i w zakresie recepcji, w tym oceny zbudowanych wypowiedzi zarówno własnych, jak i innych użytkowników języka. Mając na uwadze powyższe, w badaniu sformułowano hipotezę mówiącą o tym, że intuicja językowa ujawnia się u każdego użytkownika języka, tj. że nawet uczący się J2 odczuwający trudności w sprawnym i płynnym komunikowaniu się, odwołują się do swojej intuicji językowej. W związku z powyższym pytanie badawcze brzmiało: Czy i w jakim stopniu rozwinięta jest u uczących się J2 dokonujących oceny zbudowanych wypowiedzi ich własna intuicja językowa?

Badanie odnosiło się zatem tylko do funkcji oceniającej intuicji, pomijało jej udział i rolę w produkcji językowej. W sformuowanym pytaniu zawarto hipotezę zerową, zakładając, że użytkownicy języka o niepełnej kompetencji językowej nie potrafią korzystać lub nie korzystają ze swojej intuicji.

4.2. Uczestnicy badania

W badaniu uczestniczyła grupa 35 studentów filologii romańskiej (32 osoby płci żeńskiej, 3 osoby płci męskiej) Uniwersytetu Szczecińskiego, którzy podczas studiów filologicznych zaczęli naukę języka francuskiego od podstaw. Poziom zaawansowania językowego grupy oceniano jako A2 według obowiązującej w glottodydaktyce skali *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego* (2003). Grupę tę charakteryzowały obserwowane deficyty językowe świadczące o brakach w zinterioryzowanej wiedzy językowej w J2, lecz jednocześnie względna sprawność językowa zwłaszcza podczas wypowiedziania się na znane tematy przy użyciu stosunkowo prostych środków językowych. Była to ponadto grupa użytkowników języka francuskiego, która poprzez systematyczną naukę J2 dążyła do zmniejszenia kontroli zachowań językowych podczas komunikacji i osiągnięcia biegłości w mowie i w piśmie, za co odpowiedzialna w znacznym stopniu jest, jak podaje Janowski (1973: 127), intuicja pozwalająca na odciążenie świadomej kontroli wszystkich niemal poziomów języka, czyli o osiągnięcie świadomości treści bez konieczności uświadamiania sobie formy.

Badaną grupę uznaje się w literaturze metodologicznej (Wilczyńska, Michońska-Stadnik 2010: 189) jako grupę średnią i przyjmuje się, że otrzymane wyniki ukazują pewne tendencje charakterystyczne dla danej grupy, które badacz uznaje za interesujące w obszarze prowadzonego postępowania badawczego, jednak bez uogólniania wyników na większą populację. Zastosowany w badaniu dobór próby był celowy.

4.3. Typ badania, narzędzia badawcze i poszczególne etapy badania

W celu pozyskania odpowiedzi na sformułowane pytanie badawcze wybrano metodę diagnostyczną poprzeczną. Metoda ta, jak podaje Łobocki (2004: 165), umożliwia opis i analizę badanych faktów, zjawisk lub procesów. Odpowiada ona na pytanie „jak jest?”, które najczęściej łączy się z pytaniami: „dlaczego tak jest?” oraz „jak postąpić w celu uzyskania pożądanej zmiany?”. Celem diagnozy jako metody badawczej jest poszukiwanie (eksploracja) i odkrywanie (identyfikacja). Dla opisywanego w artykule badania istotne jest również to, że diagnoza pozwala na opis jakościowy badanego przedmiotu, zjawiska czy procesu. Krystyna Miłułka (2010: 185) opisując ten typ badania, wskazuje ponadto na jego praktyczny charakter, ponieważ badacz stosując diagnozę poprzeczną może w stosunkowo krótkim czasie dotrzeć do dość obszernych danych różnorodnej natury. Hanna Komorowska (1982: 172–173) zaś wskazuje na funkcję wiedzotwórczą diagnozy (możliwość generowania nowej wiedzy), funkcję metodologiczną (możliwość szacowania kolejnych zmiennych), funkcję heurystyczną (ukazanie braków w aktualnej wiedzy i inspirowanie do stawiania nowych pytań badawczych) oraz funkcję sprawdzania wiedzy (możliwość obalania obowiązujących w układzie glottodydaktycznym zależności).

Na przeprowadzoną w opisywanym badaniu diagnozę składał się test językowy⁸ mający na celu ustalenie poziomu rozwoju intuicji językowej w zakresie oceniania oraz dwa pisemne wywiady, których celem było poznanie opinii uczestników badania na temat intuicji językowej w ogóle oraz ich własnej intuicji językowej w szczególności. Wywiady pisemne zawierały pytania otwarte i zamknięte. Procedura badawcza przebiegała w trzech etapach:

Etap 1. Na etap ten składał się wywiad zawierający dwa pytania, w którym proszono studentów o zdefiniowanie (intuicyjne) kategorii intuicji językowej oraz odpowiedź, czy korzystają oni z intuicji podczas uczenia się J2 i komunikacji obcojęzycznej. Wcześniej nie sugerowano respondentom żadnej koncepcji teoretycznej w zakresie intuicji językowej.

Etap 2. Etap ten obejmował test językowy składający się z 10 par zdań. Każda para zawierała jedno zdanie poprawne gramatycznie oraz jedno zdanie niepoprawne. Zadaniem studenta była ocena i wybranie poprawnego zdania z proponowanej pary zdań. Chodziło o wybór szybki, tj. pierwszą narzucającą się umysłowi myśl, która pojawia się nagle w świadomości i wypływa z wiedzy, której osoba nie uświadamia sobie w pełni. W badaniu zastosowano limit czasu, tj. po odczytaniu

⁸ Test językowy został zamieszczony w formie załącznika.

przez prowadzącego badania obu zdań, uczestnicy mieli 4 sekundy na zaznaczenie odpowiedzi. Jeśli student nie uzyskał narzucającej się spontanicznej 'podpowiedzi swojej intuicji' lub jeśli w sposób mimowolny jego umysł dążył do refleksji i przypomnienia sobie wcześniej przyswojonych reguł, zaznaczał znak zapytania.

Etap 3. Na etap ten składał się wywiad pisemny zbudowany z pięciu pytań (otwartych i zamkniętych), których celem było poznanie stopnia świadomości językowej studentów w zakresie ich intuicyjnego funkcjonowania podczas uczenia się J2. Wywiad ten przeprowadzono zaraz po zakończeniu testu diagnostycznego.

Proponowane w badaniu zdania składające się na test diagnostyczny pochodzą z praktyki dydaktycznej autorki. Były to zdania wypowiedziane lub napisane przez różnych uczących się w poprzednich latach⁹. Zawierają one elementy gramatyczne charakterystyczne dla nabywanego J2. Wszystkie one odnoszą się do kompetencji gramatycznej rozumianej jako „znajomość i umiejętność stosowania gramatycznych środków językowych” (Rada Europy 2003: 102). Proponowane pary zdań skonstruowane zostały na zasadzie przynależności wybranych form do tej samej klasy (np. przyimków, przysłówków, rodzajników), które często są mylone przez uczących się, ponieważ różnice w ich prawidłowym użyciu zawierają różnice oparte tylko np. na rodzaju gramatycznym.

Opisywany test językowy opierał się na stosowanym w badaniach wiedzy implicytnej teście osadzającym poprawność gramatyczną opartym na limitowanym czasie (ang. *timed grammaticality judgment test*), który stosowany jest przez współczesnych badaczy (np. Loewen 2009; Gutiérrez 2012). Uznano, że powyższy test bierze pod uwagę wszystkie wymienione cechy i sposób działania intuicji językowej (por. podroz. 3), a zatem może służyć jako wiarygodne narzędzie pomiaru. Do zastosowanego narzędzia badawczego wprowadzono jedną modyfikację, a polegała ona na tym, że uwzględniono możliwość braku szybkiej decyzji językowej studentów, którą zaznaczano za pomocą znaku zapytania – ? Modyfikacja ta wydaje się słuszna z dwóch powodów: dostarcza badaczowi informacji o sposobie lub raczej czasie, w jakim informacja w J2 jest przetwarzana przez osobę biorącą udział w badaniu oraz redukuje możliwość zgadywania lub przypadkowego wyboru, co z pewnością stanowi słabość opisywanego testu jako narzędzia badawczego. Prezentację uzyskanych wyników rozpoczyna się od testu językowego badającego poziom intuicji językowej, w następnej kolejności omówione zostaną wyniki uzyskane z dwóch wywiadów pisemnych.

⁹ Zastosowany typ zbierania danych wpisuje się w tzw. dydaktykę terenową i jest często stosowany przez badaczy języka będących jednocześnie nauczycielami języka.

4.4. Uzyskane wyniki i interpretacje

Zaproponowane studentom uczestniczącym w badaniu zdania oparte były w większości na konstrukcjach gramatycznych charakteryzujących się sporą frekwencyjnością użycia, które nauczane są w większości metod języka francuskiego¹⁰ w początkowym okresie nauki. Test zawiera jednak także zdania z konstrukcjami rzadszymi, typowymi dla języka starannego i obcymi stylowi potocznemu oraz codziennej komunikacji, które rzadko spotyka się w wypowiedziach uczących się. Poza uchwyceniem stopnia rozwoju intuicji językowej, chodziło również o zweryfikowanie, czy intuicja językowa reagować będzie w ten sam czy inny sposób podczas oceny zdań z konstrukcjami z różnych poziomów trudności, w tym konstrukcjami, których wcześniej osoba prawdopodobnie nie poznała eksplicytnie lub nie poznała w tzw. uczeniu się mimochodem¹¹ (tab. 1).

Tabela 1. Statystyki opisowe przedstawiające wyniki pomiaru w zakresie oceniania wypowiedzeń w J2.

Numer pary zdań	Ocena poprawna w % [wartość bezwzględna w nawiasie]	Ocena niepoprawna w % [wartość bezwzględna w nawiasie]	Wahanie w % (?) [wartość bezwzględna w nawiasie]	N
1.	82 [29]	18 [6]	0	35
2.	34 [12]	66 [23]	22 [8]	35
3.	91 [32]	9 [3]	0	35
4.	85 [30]	15 [5]	0	35
5.	28 [10]	72 [25]	0	35
6.	31 [11]	69 [24]	0	35
7.	25 [9]	75 [26]	48 [17]	35
8.	74 [26]	26 [9]	14 [5]	35
9.	94 [33]	6 [2]	0	35
10.	82 [29]	18 [6]	8 [3]	35
1–10	63	37	0,9	

¹⁰ Przez metodę nauczania rozumie się tutaj konkretny podręcznik do nauczania J2 wraz z towarzyszącymi mu materiałami (zeszyt ćwiczeń, nagrania, etc.) opracowany przez specjalistów i realizowany systematycznie w nauczaniu formalnym (por. Cuq 2003: 146).

¹¹ Trudne lub nawet niemożliwe wydaje się określenie, jakie konstrukcje gramatyczne uczący się J2 napotkał i poznał; jakie napotkał, ale nie przyswoił sobie, a jakich nigdy nie napotkał. Sprawa się jeszcze bardziej komplikuje, gdy mamy do czynienia z przypadkiem, gdzie uczący się reaguje poprawnie na zdarzenia językowe, których sobie nawet nie uświadamia. Poza nauczaniem formalnym w grupie, każdy uczeń ma/może mieć kontakt w różnych sytuacjach życia codziennego z J2. Uczenie się przypadkowe lub tzw. uczenie się mimochodem, o którym piszą autorzy *Europejskiego Systemu*, ma najczęściej charakter nieświadomy. Z tego powodu określenie „prawdopodobnie” wydaje się zasadne (por. Rada Europy 2003: 26).

Z przedstawionych (tab. 1) statystyk opisowych wynika, że uczestniczący w badaniu studenci udzielili łącznie 63% poprawnych odpowiedzi. Poprawne odpowiedzi udzielone pod presją czasu uzyskujące wyniki w przedziale 94%–82% (5 par zdań, a zatem połowa) dotyczą form regularnych. Są to zdania, w których chodziło o właściwe rozpoznanie przyimków towarzyszących nazwom państw i miast, rodzajnik cząstkowy towarzyszący czasownikowi *faire* oraz konstrukcji *manquer + de*. Jeśli chodzi o ocenianie form charakteryzujących się mniejszą frekwencyjnością użycia oraz form właściwych dla stylu dbałego (np. *ne explétif*), to stwierdzić należy, że uzyskane w teście wyniki kształtują się w przedziale 25% (zdanie nr 7) – 34% (zdanie nr 2). Podobnie niski wynik zanotowano podczas oceniania poprawności form, kiedy należało się kierować więcej niż tylko jedną regułą (72% niepoprawnych odpowiedzi, zdanie nr 5). Zaznaczone znaki zapytania (?) oznaczające wahania stanowią niespełna jeden procent. Ich największa liczba pojawiła się w zdaniach, w których użyto form o niskim stopniu frekwencyjności (zdanie nr 2) oraz form właściwych dla stylu zadbanego (zdanie nr 7). Wynik ten zapewne świadczyć może o tym, że intuicja ujawniała się u studentów bardzo często oraz że podążała ona (podobnie jak intuicja podczas podejmowania codziennych decyzji) za formami znanymi, zgodnie ze wskazaną przez Gerda Gigerenzera heurystyką rozpoznania.

Prezentacja wyników uzyskanych z wywiadów pisemnych pogłębia poznanie działania intuicji u grupy uczącej się J2. Jest ona przedmiotem kolejnej części.

4.5. Dalsze wnioski z badania nad intuicją językową

Prezentowane w tej części pracy wnioski pochodzą z udzielonych przez respondentów odpowiedzi w dwóch wywiadach. Z pierwszego wywiadu składającego się dwóch pytań (1. Czym jest dla Pana/i intuicja językowa? 2. Czy korzysta Pan/i z intuicji językowej?) wynika, że intuicja językowa jest dla studentów uczących się J2 przede wszystkim przecuciem językowym: „przecucie, którym kierujemy się, bazując na posiadanej dotychczas wiedzy” (M.S.), „wycucie, pewnego rodzaju zdolność podejmowania decyzji podświadomie” (P.C.). Inna osoba definiuje intuicję językową jako „pewną cechę, która może być widoczna u osoby uczącej się danego języka już od samego początku lub z biegiem czasu” (A.K.). Jeszcze inny uczestnik badania widzi w intuicji „zdolność do wykorzystania ogólnej wiedzy i doświadczenia (nie tylko językowego) w rozwiązywaniu problemów natury językowej” (A.W.). Spojrzenie metaforyczne na intuicję prezentuje studentka D.J., która pisze: „Wewnętrzny głos, który mówi jakimi formami oraz słowami się posługiwać”.

Osiemnaście osób nie podaje rodzaju najbliższego, posiłkując się wytrychem typu „to coś”. Analizując ujęcia zaproponowane przez studentów, można zapewne uznać, że wynikają one raczej z ich wiedzy potocznej dość powszechnie powtarzanej w życiu (intuicja jako przeczucie, wyczucie), choć wskazane jej cechy, takie jak nieświadomość czy szybkość decyzji, bliskie są ujęciom psychologicznym. Metafora „wewnętrznego głosu” przypomina ujęcia filozoficzne (np. postrzeganie intuicji przez Jacques’a Maritaina, czy dużo wcześniej przez św. Tomasza z Akwinu). Jeśli chodzi o pytanie na temat posługiwania się intuicją językową, to wskazać należy, że wszyscy studenci, tj. 100% osób udzieliło odpowiedzi twierdzącej. Można zatem przypuszczać i tym samym potwierdzić sformułowaną hipotezę badawczą, że intuicja językowa ujawnia się u każdego użytkownika języka, a nie tylko u użytkowników o wysokiej kompetencji językowej lub rodzimych użytkowników języka. Częste korzystanie z intuicji respondenci tłumaczą m.in. jej skutecznością. „Kieruję się moją intuicją i zazwyczaj jest tak, że moja ‘intuicja’ miała rację” (D.J.). Choć zdarzają się również tacy, których intuicja zawiodła, co potwierdzają wypowiedzi jak np.: „Robię to często [korzystam z intuicji], aczkolwiek nie zawsze z zaufaniem. Wynika to z tego z faktu, że kilkakrotnie intuicja mnie zawiodła. Niezależnie od tego używam jej, bo częściej pomaga niż wprowadza w błąd” (P.C.).

Pytania drugiego wywiadu dotyczyły sposobu działania oraz cech intuicji (Na czym intuicja językowa opiera swe działanie? Jakie cechy posiada intuicja językowa?)¹². Chodziło głównie o zainspirowanie studentów do krótkiej chociażby introspekcji, zdania sobie sprawy z ich własnego przetwarzania informacji w J2. Uznano bowiem, że wglądy we własne myślenie stanowią działania sprzyjające rozwojowi samoświadomości oraz zdolności metakognitywnych, których rola została potwierdzona w wielu badaniach (np. Tardif 1991; Cyr 1998). Udział studentów w badaniu byłby zatem działaniem, które nie tylko wspiera proces wiedzytwórczy, za który odpowiedzialny jest badacz, ale również jest okazją do rozwoju świadomości metajęzykowej jego uczestników. Z uzyskanych odpowiedzi studentów wynika, że intuicja przede wszystkim „podpowiada” i pozwala pokonać luki w wiedzy. Studenci wymieniają dla przykładu swoją niepewność co do rodzaju gramatycznego rzeczownika czy właściwego czasu gramatycznego. Działanie intuicji tłumaczą za pomocą asocjacji, które pojawiają się nagle w ich świadomości lub też odnoszą siłę intuicji do znajomości innych języków. Studentka zauważa: „Intuicja językowa jest tym silniejsza, w im większej ilości języków mówimy oraz im bardziej te języki są do siebie zbliżone” (J.W.). Wynikałaby z tego,

¹² Ze względu na wąskie ramy artykułu analizę odpowiedzi udzielonych w drugim wywiadzie ogranicza się do dwóch pytań.

że w opinii studentki intuicja odpowiedzialna jest za pozytywny transfer językowy (a zatem jest nieświadomą inteligencją – jak wskazywał Gerd Gigerenzer). Interesujące jest spostrzeżenie studentki P.F., według której intuicja „chroni przed paraliżem związanym z lękiem językowym związanym z popełnieniem błędu”. Przypisując intuicji konkretne cechy, uczestnicy badania wskazują przede wszystkim: szybkość, dynamikę działania, omylność i uniwersalność.

5. Zakończenie

Proponowane w artykule analizy teoretyczne oraz zaprezentowane badanie ujawniają, że dzięki intuicji językowej (przetwarzaniu intuicyjnemu) użytkownik J2 działa szybko, bez narażania się na wysiłek oraz, co ważne, często skutecznie. Badanie potwierdza, że intuicja towarzyszy nie tylko rodzimym użytkownikom języka, ale również uczącym się J2. Valérie Derx opierając się na powszechnie używanym w glottodydaktyce terminie „interjęzyk”, proponuje określenie „interintuicja”¹³. Interintuicja byłaby zatem, jak można wnioskować z uzyskanych wyników badania, wprost proporcjonalna do doświadczenia osoby z J2. Im zatem większe doświadczenie i tym samym obycie z różnymi gatunkami dyskursu i tekstami kultury, tym silniejsza i skuteczniejsza jest intuicja językowa. Nie dziwi zatem fakt, że natywny użytkownik języka, który nabył swój J1 przed wszystkimi innymi językami (lub jeśli jest monolingwalny, to nabył tylko swój J1), nie mogąc się odwoływać do żadnego innego systemu językowego jako punktu odniesienia, będąc stale w kontakcie z innymi natywnymi użytkownikami i przyjmując nieświadomie ich sposób mówienia o rzeczywistości, sposób właściwy tylko temu językowi, posiada bardzo dobrze rozwiniętą intuicję językową.

Zaprezentowane powyżej badanie nad intuicją językową w J2 uznać należy za próbę zaledwie częściowego opisu działania intuicji, które ogranicza się do jej funkcji oceniającej. Ograniczenie dotyczy także typu kompetencji, na którym skupiono się, a mianowicie na kompetencji gramatycznej, pomijając wyróżnione w *Europejskim Systemie* inne kompetencje, takie jak: kompetencja leksykalna, semantyczna, ortograficzna czy fonologiczna. Należy jednak pamiętać, że intuicja językowa uaktywnia się w każdym podsystemie języka. Valérie Derx (2015: 177) wyróżnia intuicję fonetyczną, morfologiczną, syntaktyczną, leksykalną i semantyczną. Dodatkowo podaje także przykłady intuicji pragmatycznej oraz stylistycznej. Sporym wyzwaniem byłoby badanie

¹³ Termin „interintuicja” (fr. *interintuition*) wprowadza do literatury językoznawczej i glottodydaktycznej Valérie Derx (2015: 283–284).

każdej z tych intuicji, tj. intuicji działającej w każdym z podsystemów języka. Rodzą się wciąż nowe pytania takie jak np.: czy intuicja ujawniająca się w poszczególnych podsystemach języka rozwija się w miarę równomiernie, tj. czy specjalizuje się ona u danego użytkownika języka w jakimś jednym lub dwóch obszarach? Jaka jest rola intuicji języka pierwszego w kształtowaniu intuicji w J2? Czy istnieje jedna intuicja dla wszystkich języków, którymi posługuje się osoba, czy raczej dla każdego języka jest inna intuicja? Jaka jest relacja pomiędzy działaniami intuicyjnymi a świadomymi? Takich i podobnych pytań rodzi się wiele, a podjęta w pracy problematyka wymaga z pewnością wielu nowych i obszerniejszych badań.

Przyjęta w pracy perspektywa, którą można nieco przekornie nazwać *świadomym intuicjonizmem językowym*, nawiązuje do lingwistyki mentalnej, nauk kognitywnych i epistemologii. Wydaje się ona mieścić w sobie spory potencjał poznawczy, który może wzbogacić dotychczasowe badania językoznawcze i pogłębić zrozumienie procesu akwizycji J2. Implikuje i wpisuje się bowiem podejście integrujące w obrębie badań nad działaniami językowymi przebiegającymi w polu świadomości oraz działaniami językowymi intuicyjnymi, a także podejście interakcyjne, w którym oba typy działań i obie funkcje mentalne (świadomość i intuicja) ściśle ze sobą współpracują (Lewandowska-Tomaszczyk 2010: 65–67). Jest więc to perspektywa holistyczna i przede wszystkim perspektywa środka, która nie wartościuje, a łączy to, co immanentnie zawarte w ludzkiej naturze.

Literatura

- Chomsky N. (1982): *Zagadnienia teorii składni*. Przeł. I. Jakubczak. Warszawa–Wrocław–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Chomsky N. (2006): *Language and mind*. Cambridge.
- Cyr P. (1998): *Les stratégies d'apprentissage*. Paris.
- Cuq J.-P. (red.) (2003): *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde*. Paris.
- Derkx V. (2015): *L'intuition en sciences du langage: de l'énonciation à la grammaticalité des énoncés*. Paris. [niepublikowana rozprawa doktorska].
- Dubois J. (red.) (2012): *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. Paris.
- Ellis N. C. (2005): *At the interface: Dynamic interactions of explicit and implicit knowledge*. „Studies in Second Language Acquisition” nr 27, s. 305–352.
- Ellis R. (2009): *Implicit and explicit learning, knowledge and instruction*. [W:] *Implicit and explicit knowledge in second language learning, testing and teaching*. Red. R. Ellis, S. Loewen, C. Elder, R. Erlam, J. Philp, & H. Reinders. Bristol, s. 3–25.
- Esteki B. (2014): *The Relationship between Implicit and Explicit Knowledge and Second Language Proficiency*. „Theory and Practice in Language Studies”, T. 4, nr 7, s. 1520–1525.
- Gigerenzer G. (2007): *Le génie de l'intuition. Intelligence et pouvoirs de l'inconscient*. Przeł. M. Garène. Paris.

- Gutiérrez X. (2012): *Implicit Knowledge, Explicit Knowledge, and Achievement in Second Language (L2) Spanish*. „The Canadian Journal of Applied Linguistics” nr 15/1, s. 20–41.
- Hulstijn J. (2002): *Toward a unified account of the representation, processing and acquisition of second language knowledge*. „Second Language Research” nr 18, s. 193–223.
- Janowski B.A. (1973): *Nauka języka obcego. Spojrzenie psychologa*. Warszawa.
- Kahneman D. (2011): *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*. Przeł. P. Szymczak. Poznań.
- Krashen S. (1982): *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, Oxford.
- Komorowska H. (1982): *Metody badań empirycznych w glottodydaktyce*. Warszawa.
- Lewandowska-Tomaszczyk B. (2010): *Introspekcja i intuicja w uczeniu się kategorii językowych*. [W:] *Interdyscyplinarne studia nad świadomością i przetwarzaniem językowym*. Red. J. Nijakowska. Kraków, s. 41–74.
- Loewen S. (2009): *Grammaticality judgment test and the measurement of implicit and explicit knowledge*. [W:] *Implicit and explicit knowledge in second language learning, testing and teaching*. Red. R. Ellis, S. Loewen, C. Elder, R. Erlam, J. Philp, H. Reinders. Bristol, s. 94–112.
- Lyons J. (1998): *Chomsky*. Przeł. B. Stanosz. Warszawa.
- Łobocki M. (2004): *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Kraków.
- Mihułka K. (2010): *Badania diagnostyczne w glottodydaktyce – zalety i trudności*. „Neofilolog” nr 34, s. 183–195.
- Paradis M. (1994): *Neurolinguistic aspects of implicit and explicit memory: Implications for bilingualism and SLA*. [W:] *Implicit and explicit learning of languages*. Red. N. C. Ellis. San Diego, CA: Academic Press, s. 393–419.
- Polański K. (red.) (2003): *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław.
- Rada Europy (2003): *Europejski system opisu kształcenia językowego : nauczanie, uczenie się, ocenianie*. Warszawa.
- Rogalski A.K. (2013): *Gramatyka uniwersalna – Ray Jackendoff versus Noam Chomsky*. „Roczniki Filozoficzne”. T. LXI, nr 3, s. 5–28.
- Tardif J. (1992): *Pour un enseignement stratégique: l'apport de la psychologie cognitive*. Montréal.
- Walczak M. (2011): *Intuicja jako typ poznania, wiedzy i dyspozycji*. „Zagadnienia naukoznawstwa” nr 2 (188), s. 127–144.
- Myers D.G. (2004): *Intuicja. Jej siła i słabość*. Przeł. A. Sosenko. Wrocław.
- Wilczyńska W. (2014): *Myślenie automatyczne a myślenie refleksyjne, czyli o podejmowaniu decyzji językowych w J2*. [W:] *Refleksja w uczeniu się języków obcych*. Red. M. Baran-Łuczarcz. Wrocław, s. 173–190.
- Wilczyńska W., Michońska-Stadnik A. (2010): *Metodologia badań w glottodydaktyce. Wprowadzenie*. Kraków.
- Yaguello M. (1988): *Catalogue des idées reçues sur la langue*. Paris.

ZALĄCZNIK

Test językowy

Écoutez les phrases proposées ci-dessous et choisissez la forme qui est, d'après vous, correcte. Si la réponse ne vient pas à votre esprit tout de suite et vous avez besoin de réfléchir, mettez – ?

- (1) Ce trésor vient de Chine.
Ce trésor vient du Chine.
- (2) Ce trésor vient de Japon.
Ce trésor vient du Japon.

- (3) Il vient de Tokyo.
Il vient du Tokyo.
- (4) Il va à Tokyo.
Il va au Tokyo.
- (5) Quels sont les types d'exercices utilisés ?
Quels sont les types des exercices utilisés ?
- (6) Je ne sais pas ce que c'est la motivation intrinsèque.
Je ne sais pas qu'est-ce que c'est la motivation intrinsèque.
- (7) Faites ça avant qu'il ne soit trop tard.
Faites ça avant qu'il ne soit pas trop tard.
- (8) Tu voudrais beaucoup me prêter ce livre ?
Tu voudrais bien me prêter ce livre ?
- (9) Pour garder la forme, tu devrais faire du jogging, de la gymnastique et en hiver tu devrais faire du ski.
Pour garder la forme, tu devrais faire le jogging, la gymnastique et en hiver tu devrais faire le ski.
- (10) Il manque de temps et d'argent.
Il manque du temps et de l'argent.